

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
T.a.v. mevrouw J.M. van Bijsterveldt
Postbus 16375
2500 BJ DEN HAAG

Prinsessegracht 21
Postbus 123
2501 CC Den Haag
t (070) 312 21 21
f (070) 312 21 00
e-mail: kievits@hbo-raad.nl

Doorkiesnummer
0703122106
Datum
12 maart 2009
Ons kenmerk
09-0173.aba.bs
Uw kenmerk
Onderwerp
Voortgangsrapportage Werken aan
Kwaliteit

Geachte mevrouw Van Bijsterveldt,

Conform de afspraak die wij met u gemaakt hebben in het kader van het project *Werken aan Kwaliteit: Projectplan Kennisbasis fase 1: 2008-2009* stuur ik u hierbij de eerste voortgangsrapportage.

Bijgevoegde rapportage is de eerste van de in het kader van het project Werken aan Kwaliteit toegezegde rapportages en beschrijft het werk dat er tot nog toe is verzet door alle betrokkenen, de resultaten die daarmee zijn bereikt en hoe de afspraken met het afnemend veld zijn vormgegeven. Daarnaast werpt het ook een blik vooruit, gericht op het behalen van de in het projectplan benoemde mijlpalen. Evenals het projectplan zelf is ook deze voortgangsrapportage opgesplitst in een algemeen deel, een deel dat de voortgang beschrijft van het deelproject *K3: Tweedegraads lerarenopleidingen*, en een deel dat de voortgang beschrijft van het deelproject *Voetstuk van de Pabo's*.

Het verheugt mij u te kunnen melden dat de voortgang van het project, zoals u ook in de rapportage kunt lezen, goed op schema ligt. Ook voor het vervolg van het project verwachten wij dat alle door ons benoemde resultaten tijdig opgeleverd kunnen worden.

Namens het bestuur,

Ad de Graaf
Secretaris

Bijlage: Eerste voortgangsrapportage Werken aan Kwaliteit

Eerste Voortgangsrapportage
Project Werken aan Kwaliteit, fase 1

Inleiding

Op 27 oktober 2008 is het projectplan *Werken aan Kwaliteit: Projectplan Kennisbasis fase 1: 2008-2009* vastgesteld door de HBO-raad. Dit projectplan is een uitwerking van de afspraak met staatssecretaris Van Bijsterveldt in het kader van haar Kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren 2008-2011, waarin zij aangaf afspraken te willen maken met de HBO-raad over het vastleggen van het eindniveau (de kennisbasis) van de opleidingen, alsmede de ontwikkeling van de hiermee samenhangende toetsen. De ontwikkeling van de kennisbases en een programma van eisen voor een robuuste toetsinfrastructuur vormt de kern van het project Werken aan Kwaliteit, dat loopt van 2008 t/m 2009 (fase 1) en dat onderdeel uitmaakt van een meerjarig project. In het voorjaar van 2009 zal een projectplan worden vastgesteld voor de tweede fase bij de opstelling waarvan gebruik zal worden gemaakt van de resultaten en ervaringen in 2008-2009.

In het projectplan zijn voor deze eerste fase (2008-2009) voor de Pabo's en de tweedegraads lerarenopleidingen de volgende resultaten benoemd:

1. Kennisbasis

- a. Per vak is er een beschrijving van de kennisbasis. Voor de Pabo's voor taal en rekenen-wiskunde, waar nodig gedifferentieerd naar het jonge en oudere kind. Voor de tweedegraads opleidingen voor alle vakken met uitzondering van de 9 technische opleidingen en Fries, waarvoor voorstellen zullen worden gedaan in het aangekondigde projectplan dat in het voorjaar van 2009 zal worden vastgesteld
- b. De kennisbases zijn gelegitimeerd en gevalideerd door het werkveld
- c. Bij de beschrijving is rekening gehouden met de studielast in vier studiejaar
- d. Er is een overdrachtdossier met protocollen voor actief beheer en onderhoud van kennisbases
- e. De kennisbases zijn digitaal toegankelijk
- f. Er is een plan van aanpak voor de implementatie en incorporatie in het cursusjaar 2009-2010 van de kennisbases in curricula en studiegidsen ten behoeve van het cursusjaar 2010-2011 en opname in het OER

2. Toetsinfrastructuur

- a. Definitiestudie ten behoeve van een programma van eisen voor de toetsinfrastructuur. Dit is een gezamenlijk deelproject van Pabo's en tweedegraads lerarenopleidingen.
- b. Voor de tweedegraads opleidingen die al verder zijn met het invullen van de kennisbasis: een aanvang met de beschrijving van toetsitems
- c. Er is een plan van aanpak voor de inhoudelijke vulling van kennistoetsen, de legitimering van toetsen en het vaststellen van de normering

In het voorjaar van 2009 zal het projectplan voor fase 2 worden vastgesteld. Dit zal in ieder geval betrekking hebben op:

- Planning en aanpak voor de implementatie en incorporatie in het cursusjaar 2009-2010 van de kennisbases in curricula en studiegidsen ten behoeve van het cursusjaar 2010-2011 en de vertaling in het OER
- Planning en aanpak voor de inhoudelijke vulling van kennistoetsen, de legitimering van toetsen en het vaststellen van de normering.
- Planning en aanpak van de centrale stimulering, afstemming en coördinatie van de ontwikkeling van kennisbanken per vak.

- Planning en aanpak van de ontwikkeling van de kennisbases voor de overige vakgebieden van de Pabo's, en voor de 9 technische vakken en Fries voor de tweedegraads opleidingen

In het projectplan is aan de subsidieverstrekker, het ministerie van OCW, toegezegd dat er op 15 maart 2009 en 1 juli 2009 een voortgangsrapportage zal worden aangeleverd.

Voorliggende rapportage is de eerste van deze voortgangsrapportages in het kader van het project Werken aan Kwaliteit en beschrijft het werk dat er tot nog toe is verzet door alle betrokkenen, de resultaten die daarmee zijn bereikt en hoe de afspraken met het afnemend veld zijn vormgegeven. Daarnaast werpt het ook een blik vooruit, gericht op het behalen van de in het projectplan benoemde mijlpalen. Evenals het projectplan zelf is ook deze voortgangsrapportage opgesplitst in een algemeen deel, een deel dat de voortgang beschrijft van het deelproject *K3: Tweedegraads lerarenopleidingen*, en een deel dat de voortgang beschrijft van het deelproject *Voetstuk van de Pabo's*.

Algemeen

Organisatie en Proces

Werken aan Kwaliteit is een omvangrijk en complex project dat zijn weerslag heeft en zal hebben op alle tweedegraads lerarenopleidingen en Pabo's in Nederland. Vanuit de hogescholen zijn vanaf de start van het project veel mensen met groot enthousiasme aan de slag gegaan met het beschrijven van de kennisbases en de verschillende processen daaromheen. De betrokkenheid vanuit de instellingen is groot en mede daardoor verlopen alle processen uit het projectplan momenteel grotendeels volgens schema en ziet het er naar uit dat de beoogde einddata van het project tijdig gehaald zullen worden.

Vanwege de complexiteit van het project is het belangrijk dat de aansturing ervan goed verloopt. Zoals ook reeds in het projectplan genoemd is de regiegroep Meesterschap verantwoordelijk voor de bewaking van de tijdslijnen, het kwaliteitsniveau en het geplande budget van het gehele project. Voor de beide deelprojecten (K3 en Voetstuk van de Pabo's) zijn stuurgroepen ingericht die in ieder geval maandelijks bijeenkomen en belast zijn met de voortgangsbewaking van de deelprojecten. De voorzitters van de stuurgroepen koppelen hun bevindingen terug aan de regiegroep en voeren daarnaast maandelijks voortgangsgesprekken met de HBO-raad. De dagelijkse leiding van de deelprojecten en de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het projectplan berust bij de twee projectleiders.

De projectleiders trekken in hun werkzaamheden zoveel mogelijk samen op, omdat verschillende onderdelen van het project (zoals bijvoorbeeld het onderzoeken van de digitale infrastructuur) voor beide deelprojecten gelijk zijn. Ook voor het ontwerpen van de formats voor het beschrijven van de kennisbases hebben de projectleiders samen opgetrokken, mede in samenwerking met SBL. SBL heeft voor beide deelprojecten meegewerkt aan de aanscherping van de formats en aan de positiebepaling van de kennisbasis tussen wetenschap en leerstof. Het resulteerde in een concept voor een notitie van Frank Jansma "De vakkennis van de leraar"; daarin komt ook de relatie met de Europese Kwaliteitskaders en de Dublin Descriptoren voor het HBO ter sprake.

Verder hebben beide projectleiders een werkgroep ingericht die als opdracht heeft de digitale infrastructuur voor zowel het digitaliseren van de kennisbases als voor een digitale toetsinfrastructuur te onderzoeken. Bij infrastructuur moet gedacht worden aan een (via het web toegankelijke) database inclusief functionaliteiten die in 2009-2010 beschikbaar komt om de kennisbasis voor opleiders en studenten toegankelijk te maken. Daarnaast wordt hard gewerkt aan de definitiestudie ter voorbereiding van het specificeren van het programma van eisen voor de toetsinfrastructuur voor de landelijke toetsing. Beide projectleiders werken toe naar een programma van eisen voor deze infrastructuur en naar een protocol om de database te vullen en up to date te houden. Het onderzoek naar de optimale structuur voor digitale toetsen vindt plaats in overleg met het CITO. Voor de digitale infrastructuur en de generieke kennisbasis vindt het overleg plaats met het Ruud de Moor Centrum van de Open Universiteit.

Knelpunten

Gedurende het proces van het beschrijven van de kennisbases kwam naar voren dat er onduidelijkheid bestond over het koppelen van de inhoud van de kennisbasis aan een bepaalde hoeveelheid studiepunten. Deze koppeling is nodig omdat de kennisbasis niet alleen een zo nauwkeurig mogelijke beschrijving moet zijn van de vakinhoud, maar ook rekening dient te houden met de studeerbaarheid ervan. Het uitgangspunt is dat de kennisbasis van een opleiding een substantiële omvang dient te hebben, omdat kennis een essentiële plaats inneemt binnen de opleiding.

Waar het de tweedegraads lerarenopleidingen betreft richt de gemeenschappelijke kennisbasis zich op de vakspecifieke kennis die moet worden verworven. De gemeenschappelijke kennisbasis komt overeen met de helft van de opleiding tot tweedegraads leraar. De andere helft van het curriculum zal worden ingevuld met een hogeschoolspecifieke verdieping van de vakcomponent (al dan niet door middel van specialisaties) en met onderdelen die zich richten op de beroepscomponent (het 'leraarschap').

Voor wat betreft de Pabo's wordt bij het beschrijven van de gemeenschappelijke kennisbasis eveneens uitgegaan van een totale omvang van de studiebelasting ten behoeve van de vakcomponent van twee jaar. De helft van deze vakcomponent wordt daarbij besteed aan de vakken rekenen-wiskunde en taal. Bij de totstandkoming van de gemeenschappelijke kennisbasis rekenen-wiskunde respectievelijk Nederlandse taal wordt derhalve voor elk van beide vakken uitgegaan van een gemeenschappelijke kennisbasis die correspondeert met een studiebelasting van ongeveer een half jaar.

Tenslotte is besloten dat zowel de tweedegraads lerarenopleidingen als de Pabo's in het kader van het bestuurscharter 'Kwaliteit vergt keuzes' hun studenten de mogelijkheid moeten bieden om zich te profileren. In de differentiaties die ten gevolge van die landelijke afspraken ontstaan, wordt, afhankelijk van het gekozen profiel, de vakcomponent (gedifferentieerd) versterkt.

Een nieuwe uitdaging is meer recentelijk naar voren gekomen, nu de eerste concepten van de kennisbases zijn opgeleverd. Daaruit blijkt dat de kennisbases voor rekenen-wiskunde en Nederlandse taal op de Pabo's op een ander (lager) aggregatieniveau zijn uitgewerkt dan de kennisbases voor de 18 tweedegraads vakken. Dit heeft bij de Regiegroep de vraag opgeroepen naar het wenselijke en het noodzakelijke aggregatieniveau waarop de kennisbases worden beschreven. Deze vraag zal in de komende periode beantwoord moeten worden.

K3: Tweedegraads lerarenopleidingen

Organisatie en Proces

Meteen bij aanvang van het deelproject K3 is begonnen met het samenstellen van de redactieteams per vak. Het beschrijven van de kennisbases per vak is namelijk de taak van deze redactieteams. Ieder redactieteam bestaat uit een redactievoorzitter en een aantal, meestal vier, leden. Het gaat hierbij om deskundigen, docenten vanuit de lerarenopleidingen, waarbij zoveel mogelijk verschillende hogescholen zijn vertegenwoordigd binnen ieder team. Het aantal redactieleden kan per redactie verschillen omdat niet alle vakken aan alle lerarenopleidingen worden aangeboden (zoals bijvoorbeeld Spaans en omgangskunde). De vakredacties zijn uiterst gemotiveerd en werken met veel enthousiasme aan de beschrijving van de kennisbases. In de redacties zijn alle tweedegraads lerarenopleidingen vertegenwoordigd en zij werken eendrachtig samen aan de opdracht die zij zijn aangegaan. Doordat verschillende aanbieders zich buigen over de inhoud van het vak is het welhaast onvermijdelijk dat er discussies ontstaan door verschillen van inzicht over deze inhoud (dit doet zich bijvoorbeeld voor bij Duits en techniek), maar de projectleider en de secretaris ADEF volgen de voortgang per vak en interveniëren daar waar stagnaties optreden. De voorzitters van de vakredacties bespreken regelmatig de voortgang, wisselen praktische ervaringen uit en maken afspraken over de wenselijke harmonisatie; besluiten en notulen zijn beschikbaar via een digitale werkomgeving (Surfgroepen). Voor de werkzaamheden van de redactieteams zijn er aanwijzingen en richtlijnen opgesteld voor het beschrijven van de kennisbasis. De voorzitters van de redacties onderzoeken per cluster (talen, bèta en gamma) de noodzaak de generieke aanwijzingen en richtlijnen voor de beschrijving van de kennisbases aan te passen aan de aard van de clusters. Deze brede gesprekken binnen

de benoemde clusters helpen ook om de onderlinge verschillen die bij sommige vakken bestaan te overbruggen.

Inmiddels is voor alle 18 vakken een concept kennisbasis gereed. Voor de meeste van deze vakken bestaat hierover brede consensus, een viertal vakken zal naar verwachting nog een maand of twee nodig hebben om een paar laatste grote discussiepunten te beslechten. Deze discussies spitsen zich toe op de vorm en de implementatie van deze kennisbases. Het betreft de volgende vakken:

- Gezondheidszorg en welzijn: het betreft hier een vak met complexe bevoegdheden. De opleidingen hebben zeer verschillende achtergronden. Daarnaast speelt mee dat de opleiding aan alle tweedegraads lerarenopleidingen wordt aangeboden, waardoor er op relatief veel punten een verschil van inzicht ontstaat over de vakinhoud.
- Omgangskunde: deze opleiding wordt slechts op twee plaatsen aangeboden (vooralsnog). Hierdoor kan het ontwikkelteam van de kennisbases niet breed worden samengesteld, waardoor veel werk door slechts een beperkt aantal personen verzet moet worden wat enige vertraging in het proces veroorzaakt.
- Spaans: hiervoor geldt het zelfde als bij omgangskunde. Ook deze opleiding wordt slechts op twee plaatsen aangeboden waardoor het ontwikkelteam niet breed kan worden samengesteld.
- Godsdienst en levensbeschouwing: dit vak betreft één bevoegdheid, maar daaronder liggen veel denominaties en variaties. De discussie spitst zich vooral toe op de vraag hoe er voldoende ruimte voor deze denominaties ingebouwd kan worden met inachtneming van deze bevoegdheid.

Naast het samenstellen van de redactieteams is meteen een aanvang gemaakt met het aanzoeken van instituutskoördinatoren per instituut met een tweedegraads lerarenopleiding. De instituutskoördinatoren zijn belast met de implementatie van de kennisbases binnen hun eigen instituut. Het is daarom van belang hen al in een vroeg stadium bij het proces te betrekken zodat de informatievoorziening naar de instituten optimaal is. Dit werkt dan door in het draagvlak en derhalve in een succesvolle vertaling naar de opleidingen. Deze instituutskoördinatoren komen in een vaste frequentie bijeen om de voortgang te bespreken. Daarnaast bespreken zij inhoudelijke kwesties en waar nodig kunnen deze als beslispunten worden voorgelegd aan de stuurgroep. De besluiten en notulen zijn beschikbaar via een digitale werkomgeving (Surfgroepen).

De stuurgroep bewaakt de voortgang van het project en stuurt de projectleider aan. De stuurgroep komt hiertoe maandelijks, en indien nodig vaker, bij elkaar.

Legitimering

Uiterlijk half mei zal een aanvang gemaakt worden met het proces van legitimering van de kennisbases. Hierover heeft ook reeds overleg plaatsgevonden met de VO-raad. De legitimering zal zowel extern als intern gaan plaatsvinden, in de vorm van verschillende panelbijeenkomsten. Voor de interne legitimering zullen landelijke opleiders aan de hogescholen worden uitgenodigd deel te nemen aan de panelbijeenkomsten. Voor de externe legitimering zullen in ieder geval de universitaire lerarenopleidingen, landelijke experts, alsmede vakorganisaties (zoals bijvoorbeeld het Koninklijk Nederlands aardrijkskundig genootschap) en mensen uit het veld (bij voorkeur betrokken bij de projecten van Opleiden in de School) uitgenodigd worden. Een definitief projectplan voor de externe legitimering wordt momenteel opgesteld. Hierin wordt de rol beschreven van de verschillende actoren, de samenstelling van de panels, alsmede hoe het voorzitterschap en de rapportage worden geregeld.

Voetsruk van de Pabo's

Organisatie en proces

Het deelproject kennisbasis taal en rekenen-wiskunde ontwikkelt zich op zodanige wijze dat gerekend mag worden op de haalbaarheid van de afgesproken deadlines. Voor dit project zijn de landelijke expertisecentra Elwier en Leoned gevraagd de kennisbases voor respectievelijk rekenen-wiskunde en Nederlandse taal te ontwikkelen. Hiertoe hebben beide centra ontwikkelteams samengesteld. Zij hebben binnen de kaders van de opdracht hun werkzaamheden ontplooid. De eerste concepten van de kennisbases konden worden voorgelegd aan de stuurgroep en resonansgroep in de loop van december 2008 en begin januari 2009. Het ontwikkelteam van Elwier heeft inmiddels een definitief concept van de complete kennisbasis voor rekenen-wiskunde op de Pabo's gereed. Leoned heeft in het proces wat vertraging opgelopen maar is nagenoeg gereed en zal tijdig het definitief concept kunnen opleveren om een start te kunnen maken met de legitimeringsfase.

De stuurgroep bewaakt de voortgang van het project en stuurt de projectleider aan. De stuurgroep komt hiertoe maandelijks, en indien nodig vaker, bij elkaar.

Vlak voor de kerst is volgens plan de resonansgroep Pabo's geïnstalleerd en deze heeft een kritisch ondersteunende rol kunnen spelen op weg naar de eindconcepten van Leoned en Elwier. De resonansgroep bestaat uit onafhankelijke experts afkomstig uit de Pabo's, begeleidt het ontwikkelproces en denkt mee over legitimatie en draagvlakverwerving.

Naast de reguliere communicatie over het deelproject tijdens bijeenkomsten van LOBO, het directeurenoverleg van de Pabo's, heeft de projectleider presentaties gegeven op de congressen van Panama (wiskunde) en de Schoolvak Nederlands (Taalunie). De ontwikkelteams hielden via mail en toedagen voeling met hun achterban. Zoals afgesproken is er voor de producten van de ontwikkelteams en ten behoeve van de communicatie met het veld van de Pabo's en externe deskundigen een website ingericht: www.kennisbasispabo.nl.

Legitimering

Voor de interne legitimering van de kennisbases van de Pabo's is er ten eerste de resonansgroep (zie hierboven). Deze heeft reeds in verschillende fasen van het project meegedacht over de invulling van de kennisbases. Daarnaast heeft er op 10 maart in Utrecht een conferentie plaatsgevonden voor de vakgroepleiders van alle Pabo's voor de vakken taal en rekenen-wiskunde; ook onderwijs- en opleidingsdeskundigen uit verschillende Pabo's hebben hieraan deelgenomen. De nagenoeg voltooide concepten van de beoogde kennisbases zijn hierbij intensief door aanwezigen besproken. Om het proces voor de externe legitimering te bepalen wordt nauw overleg gevoerd met de PO-raad. Daarbij is afgesproken dat het PO-veld wordt geraadpleegd via de veldadviescommissies van de Pabo's. Ook worden experts van de PO-raad die voor beide vakgebieden werkzaamheden verrichten, geïnformeerd en om advies gevraagd. Daarnaast zal ook het bestuurlijk netwerk van de PO-Raad zich over de kennisbasisproducten kunnen uitspreken. Tenslotte is er een lijst samengesteld van experts op de vakgebieden rekenen-wiskunde, taal en meer algemeen op onderwijskundig vlak die zullen worden geraadpleegd over de kennisbases, de inhoud en de studeerbaarheid ervan.

Tenslotte

Voor de komende periode zien wij nog een aantal belangrijke uitdagingen. Een daarvan is de onderlinge afstemming van het aggregatieniveau waarop de kennisbases zijn beschreven. Nu de eerste concepten zijn opgeleverd is een volgende belangrijke stap aangebroken, namelijk de validatie fase, zowel intern als extern. Naar verwacht mag worden zal de input die uit deze validatie-rondes naar voren komt de huidige concepten kwalitatief verder aanscherpen. Tenslotte zullen de eerste stappen gezet worden met betrekking tot de ontwikkeling van het programma van eisen voor de toetsontwikkeling en zal, conform de afspraak,

voor de zomer het projectplan worden aangeboden dat ingaat op de tweede fase van Werken aan Kwaliteit, die na de zomer zal aanvangen.

Zoals gezegd is Werken aan Kwaliteit een groot en ambitieus project dat een bijzondere inspanning vergt van de sector. Velen uit de sector zijn op enigerlei wijze betrokken bij de uitvoering van (delen van) het project. Door het harde werk en de grote betrokkenheid van al deze mensen kunnen we nu, halverwege het proces, constateren dat de uitvoering goed op schema ligt. Wij vertrouwen erop dat de verdere ontwikkeling, de validatie en de vaststelling van de kennisbases tijdig kunnen worden afgerond.